

PEDAGOGLARDA AXBOROT ISTE'MOLI MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH

Azimova Odinaxon Abduqodir qizi
Namangan davlat universiteti
Pedagogika va psixologiya yo'nalishi
3- bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqola pedagoglar faoliyati doirasida dunyo miqyosida amalga oshiriladigan ta'lim texnologiyalari va islohotlar har bir jamiyatning ertangi kuni uchun zamin bo'lishini unutmasligimiz, bizga har tarafdin kelayotgan informatsiyalarni saralash ko'nikmalarini rivojlantirish, barcha pedagoglarda media savodxonlikni shakllantirish to'g'risida.

Kalit so'zlar: Texnologiya, axborot madaniyati, axborot texnologiyalari, o'qituvchi va o'quvchilar hamkorligi, bilish jarayonlari, bilim, ko'nikma, malaka, pedagogik mahorat, dasturiy ta'minot, didaktik materiallar.

Abstract: This article is about not forgetting that the educational technologies and reforms carried out on a global scale within the framework of the activities of pedagogues will be the basis for the tomorrow of every society, the development of the skills of sorting information coming to us from all sides, the formation of media literacy in all pedagogues.

Key words: Technology, information culture, information technologies, teacher-student cooperation, cognitive processes, knowledge, skills, competence, pedagogical skills, software, didactic materials.

Аннотация: Данная статья о том, чтобы не забывать о том, что образовательные технологии и реформы, проводимые в глобальном масштабе в рамках деятельности педагогов, станут основой завтрашнего дня каждого общества, развития навыков сортировки поступающей к нам информации. со всех сторон, формирование медиаграмотности у всех педагогов.

Ключевые слова: технология, информационная культура, информационные технологии, сотрудничество учителя и ученика, познавательные процессы, знания, умения, компетентность, педагогическое мастерство, программное обеспечение, дидактические материалы.

Insoniyat axborot oqimi tobora tezlashgan, Yer shari aholisi kayfiyatini, ruhiyatini, maqsad va intilishlarini, qolaversa, butun tafakkur tarzini o'zgartirishga qodir bo'lgan axborot texnologiyasi vujudga kelgan bir davrda yashamoqda. Bu hozirgi zamon sivilizatsiyasining o'ziga xos yutug'i. Xalqlar, mamlakatlar, davlatlar o'zaro munosabatlarini tobora yaqinlashtirishga, jaxon ijtimoiy-siyosiy jarayonlarini

boshqarishga, dunyoviy kayfiyat, dunyoviy ruhiyat va maslakning vujudga kelishiga xizmat qiladigan mo'jizakor hodisa.

Kompyuterlarning yuzaga kelishi esa butun Yer sharini yagona axborot makoniga aylantirdiki, natijada har bir mamlakat taqdiri bilan ham, butun dunyo taqdiri bilan bog'liq bo'lgan voqelik yuzaga keldi. Axborot, axborot oqimi va axborot madaniyatiga oid muammolar ma'lum vaqtlar mobaynida shakllangan qonun va qonuniyatlar orqali turli davrlarda turlicha mazmun-mohiyat kasb etgan.

“Bugungi shiddat bilan rivojlanayotgan zamonaviy texnologiyalar jamiyatga o'zining ijobiy va salbiy ta'sirini o'tkazmoqda. Shu jumladan, internet insonlarga fikr almashish, ma'lumotlarni tez va oson olish, foydaliyu zararli xabarlarini hech bir moneliksiz tarqatishga imkoniyatlar ochdi, jo'g'rofiy chegaralardan oshdi va olis masofalarni yaqin qilmoqda”[1, 5]. Ma'lumki, fan va texnika jadal sur'atlar bilan rivojlanayotgan bugungi kunda ko'plab ilmiy bilimlar, tushuncha, tasavvurlar va axborotlar hajmi keskin ortib bormoqda.

Bu bir tomondan fan va texnikaning yangi bo'limlari va sohalarining shakllanishini ta'minlayotgan bo'lsa, ikkinchi tomondan, fanlar orasida hukmron bo'lgan chegaralarni buzib, integratsiya jarayonini jadallapgirishni talab etadi. Axborot iste'moli madaniyati globallashuv jarayonlarining xarakterli xususiyatlaridan biri bo'lgan, Internet tarmog'ijadal rivojlanib borayotgan hozirgi sharoitda, ayniqsa, muhim ahamiyat kasb etadi.

Shuning uchun, hozirgi davr kishisi oldida axborot tanlash imkoniyati shu qadar yuqori-ki, uning talabini qondira olmaydigan ma'lumotlar bir zumda qimmatini yo'qotishi aniq. Shu nuqtai nazardan qaraganda, hozirgi davrda axborot iste'moli avvalgilardan tubdan farq qiladi. Shubhasiz, zarur axborotlarga ega bo'lish davr talabi. Biroq, bugungi kunda, shaxs, ijtimoiy guruh, millat, jamiyat va davlatning o'zi haqida axborotlarni tarqatishi ham muhim ahamiyat kasb etadi. Buning ikki asosiy jihati mavjud.

Birinchi, masalan, Internet tarmog'i imkoniyatlari kengayib borayotgan hozirgi davrda, ulardan mamlakatimizning jahon hamjamiyatida tutgan o'rnini mustahkamlashda keng foydalanish zarur.

Axborot va pedagogik kompetentsiya turli xil ma'lumotlarni olish va uzatish usullarini, shuningdek, professional, uslubiy va umumiy madaniy bilimlar va amaliy ko'nikmalarning murakkab kombinatsiyasiga asoslangan holda, zamonaviy axborot texnologiyalarini rivojlantirish va uzatish usullariga ega bo'lish majburiy komponentga aylanishi kerak. Kengroq tushuncha - universitetning zamonaviy o'qituvchisining umumiy o'qituvchisi o'rgatilganidan qat'iy nazar umumiy pedagogik madaniyat. Bizning fikrimizcha, bu har qanday ishlab chiqarish yoki davlat sektori - o'qituvchi, muhandis, menejer, doktor va boshqa sohalaridagi fan savodachida birinchi darajali ma'lumot tarmog'idagi birinchi darajali.

Axborot pedagogikasi uslubiy asoslarni yaratadi. Shunday qilib, axborot madaniyati bo'yicha tadqiqotchilarning aksariyati o'zlarining e'tiborini iste'molchi tomonidan tegishli axborot madaniyatini kengaytirishga qaratdilar (M. G. Sokeev, L. K. Fokokey, L. Bobodenko, deya I. K. Lobodenko bir qatorni o'z ichiga olishi kerak. Qo'shimcha komponentlar:

Ma'lumotlarning iste'moli madaniyati (ongli ravishda saylangan axborot hayot tarzi, axborot etakchilik);

Axborotni tanlash madaniyati (jamiyatning axborot muhiti bo'yicha tizimli ko'rinishi; axborot muhitini tahlil qilish qobiliyati);

Izlash Madaniyat (kutubxonalar va ONTI tomonidan taqdim etilayotgan axborot xizmatlarining nomenklaturasi, SBA va boshqa qidiruv manbalaridan foydalanish qobiliyati; ixtiyoriy individual qidiruv algoritmlariga egalik qilish);

Axborotni qayta ishlash madaniyati (analitik va sintetik faoliyat);

Axborotni rivojlantirish va ulardan foydalanish, ilmiy tadbirlarda ishtirok etish, amaliy faoliyatda fan va texnologiyalarning yutuqlaridan foydalanish);

Bibliografik ma'lumotlarni yaratish madaniyati;

Kompyuter va orgtexnikadan foydalanish madaniyati;

Axborot uzatish madaniyati (axborot va kommunikativ tadbirlar);

Axborotni tarqatish madaniyati (IP bilimi, bibliografik qo'llab-quvvatlash usullari va usullarini bilish Axborotdan foydalanuvchilarni qo'llab-quvvatlash).

Axborot madaniyatining kontseptsiyasi odamlarning hayoti bilan bog'liq bo'lgan madaniyatning yuzlaridan bir qismini tavsiflaydi. Axborot madaniyati shuni ko'rsatadiki, inson o'z faoliyatining maqsadiga erishadigan vazifalarni hal qilishda axborot texnologiyalaridan foydalanadi.

Dunyoning zamonaviy rasmini tushunish sifatida (V. A. Verjovchikov);

Axborot va odamlar bilan ishlash qobiliyatlari (V. N. Solovyov);

Dunyoning tizim-axborot rasmini tushunish sifatida (T. Yu. Kitevaeskaya) va boshqalar.

O'qituvchining axborot madaniyatining shakllanishi o'ziga xos xususiyatlarga ega:

Tashabbusi, ularning muammolarini hal qilish qobiliyati (va P. OSintSova);

Kutubxona ishlarining istalgan saytida (A. YA. Chernyak) bo'yicha barcha majburiyatlarni bajarishda minimal moslashuvidan keyin;

Intellektual, texnologik, iqtisodiy, atrof-muhit, axloqiy, siyosiy, ijtimoiy-psixologik, estetik, tashkillashtirilgan o'quv, tashkiliy fazilatlar;

Ma'lumot holatini mustaqil tahlil qilish qobiliyati (S. Galiullinani);

Axborot oqimiga yo'naltirish, ularning maqbul saqlash va hujjatlardan foydalanish (I. A. Mavfiy);

Operator ko'nikmalari, malaka oshirish jarayoni, psixologik moslashuv (L. N. Fedorova);

Pedagogika fanlari sohasida yangi yutuqlar to'g'risida ma'lumot olish (I. A. A. Maizhis);

Muammolarni hal qilish, olib borish qobiliyati, tadqiqot ishlarining tendentsiyasi (M. G. Vetryshva);

Tashabbus, ijodiy yondashuv, intellektual potentsial, yuqori psixomotor, axloqiy printsip, axloqiy printsip, axloqiy printsipial fazilatlar, qat'iy tahlildan past emas;

Psixologik moslashuvchanlik, stressning chidamliligi, o'zini o'zi bilish qobiliyati, o'zini o'zi tashkil etish, o'zini o'zi boshqarish va o'zini o'zi tuzatish.

Axborot madaniyatining pedagogika muammolari bilan chegaradosh o'zarolikning tamoyilidir axborot faoliyati, Axborot madaniyatining fazori, yigirma birinchi asrda uning rivojlanishi prognozlarini, bu virtual voqelikni aniqlashning o'ziga xos xususiyatlari (AA Grexexina va boshqalar), axborot taraqqiyoti tarixi va nazariyasini o'rganishning o'ziga xos xususiyatlarini qidirish Jamiyatning shaxsiy xususiyatlari sohasida zarur o'quv darajasini ta'minlash va zarur ma'lumotni ta'minlash (N. L. Nikitina, E. L. Kudrina, N. I Gensha va boshqalar). Qurilishning modulli tamoyillari o'quv rejasiva fundamental ta'limni taqdim etishda talabalarning toifasiga qarab o'zgaruvchini aylantirishga imkon beradi. Axborot madaniyatining mohiyatini inobatga olgan holda, tadqiqotchilarni fanning axborot jarayonlari to'g'risida yuborishni hisobga olish kerak. Axborot paradigmaida pedagogika fanidan ma'lumot to'plash, qayta ishlash va saqlash tizimi sifatida, axborot modellari tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda:

Muayyan qoidalar bo'yicha boshqaruv ob'ekti va tashqi muhiti bo'yicha ma'lumotlarni olib borish va qaror qabul qilish uchun muhim bo'lgan signallar to'plami;

Elektron kutubxonalarda bibliografiya asoslarini bilish (bibliografik ma'lumotlar manbalarini bilish - kataloglar, kartalar, ilmiy-yordamchi va tarmoqlar tizimi, sanoat va istiqbol va istiqbolli va istiqbolli bibliy va istiqbolli bibliy va istiqbolli va istiqbolli va istiqbolli va istiqbolli va istiqbolli va istiqbolli va istiqbolli va istiqbolli va istiqbolli va istiqbolli va istiqbolli va istiqbolli va istiqbolli va tavsiyalar tizimi to'g'risidagi bilimlari: ko'nikma Hujjatlarning bibliografik tavsifi, bibliografiya va boshqalar);

Ma'lumot manbai bilan ishlash qobiliyati (turli xil o'qish texnikasi, shuningdek, mavhum, tezislar, tezislar, referitar tarzda taqdim etish usullari va boshqalar); Turli xil adabiyot va turdagi adabiyotlar (ma'lumotnoma, o'quv, uslubiy, ilmiy, ommaviy, badiiy, kitoblar, davriy nashrlar bilan ishlash);

Texnik vositalardan (xususan, kompyuterlarda) o'quv, ilmiy va amaliy maqsadlarda foydalanish.

Olingan ma'lumotlarning tahlili va sintezi;

Asosiy narsani ko'pchilikni ikkilamchidan ajratish qobiliyati;

Ma'lumotlarning qayta ishlash (tushunish);
Axborot bo'limlarini yodlash;
Xotirada yana tiklanish;
O'z bilimingizga olingan ma'lumotlarning o'zgarishi;
Yangi axborot va yangi bilimlarni yaratish jarayoni (Evrastika) va boshqalar.

Axborot madaniyati o'z faoliyatini rivojlantirishga va o'ziga xos faoliyat turiga moslashtirishga hissa qo'shadigan fanlar to'g'risida bilimlarni (kibernetika, ma'lumot nazariyasi, matematika, ma'lumotlar bazasi dizayni va boshqa bir qator fanlar nazariyasi mavjud).

O'qituvchining axborot madaniyatining shaxslari haqidagi fikrlarning xilma-xilligi asosida, ikki pozitsiya nuqtai nazaridan aniq ko'rinib turibdiki, bu ikki pozitsiyaning aksariyati aniq ko'rinib turibdi:

- 1) ma'lumotlar madaniyatini tahlil qilishda barcha mualliflar bu bilimlarni o'rganmoqdalar Mutaxassisga egalik qilishi kerak;
- 2) Axborot madaniyati shaxsning sifat tavsifi sifatida ko'rsatilgan.

O'zlarini kiritish bilan bog'liq muammolarni tushunish bilan birga ma'naviy jihatdan birlashtirgan odamlar guruhlarining barcha mamlakatlarida axborot madaniyatini rivojlantirish. Axborot madaniyati jamoat hayotining real matosiga kirib, unga yangi sifatni beradi. Bu ko'plab ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy va ma'naviy g'oyalarning o'zgarishiga olib keladi, insonning turmush tarzidagi sifat jihatidan yangi xususiyatlarga ega.

Shuningdek, "Axborot madaniyati asoslari" stavkasi bo'yicha o'rta va oliy o'quv yurtlari uchun bir qator o'quv dasturlari ham mavjud. Yuqoridagilarning barchasi rasmiy tan olingan ushbu sohani ko'rib chiqish uchun sabab beradi.

Zamonaviy jamiyatning axborot madaniyatini rivojlantirishning asosiy omillari quyidagilardan iborat:

- *ta'lim tizimi*, odamlarning intellektual rivojlanishining umumiy darajasini, ularning moddiy va ma'naviy ehtiyojlarini aniqlash;
- *axborot infratuzilmasi* odamlarning ehtiyojlarini olish, topshirish va undan foydalanish imkoniyatlarini aniqlaydigan, shuningdek ma'lum bir axborot aloqa aloqalarini tezda amalga oshirish imkoniyatlarini belgilaydi;
- *jamiyatni demokratlashtirish* odamlarning zarur ma'lumotlari, aholining ommaviy axborot to'g'risida xabardor qilish, shuningdek, fuqarolardan muqobil, shu jumladan xorijiy axborot manbalarini ishlatish imkoniyatlarini rivojlantirish;
- *iqtisodiy rivojlanish* kerakli ta'lim olishning moddiy imkoniyatlari, shuningdek, zamonaviy axborot texnologiyalarini sotib olish va undan foydalanish imkoniyati olinadigan davlatlar olinadi. shaxsiy kompyuterlar radio telefonlar va boshqalar).

Inson hayotida ham, jamiyat taraqqiyotida ham bunyodkor g'oyalar muhim o'rin tutadi.

Har bir jamiyat va xalqning muayyan maqsadlar hamda manfaatlar yo'lida uyushtiruvchi, safarbar etuvchi g'oyalar va ta'limotlarga muqarrar ravishda ehtiyoj sezadi.

Ta'lim-tarbiya ishlari zahirida ham barcha davrlarda muayyan manfaatlar bilan bog'langan maqsadlar mavjud bo'lgan. Bu maqsadlar tizimi va ularning mohiyati davlatlar, turli siyosiy kuchlar yaratgan va amal qilgan g'oya hamda mafkurada ifodalangan. Har qanday mafkura ham jamiyat ma'naviy kamolotini, unga zamin bo'ladigan, ta'lim-tarbiya ishlari tizimini ijtimoiy, siyosiy maqsadlar bilan bog'lashga qaratilgan g'oyalardan iborat bo'lgan. Masalan, mazkur g'oyalar bo'lajak o'qituvchilarning kreativ tafakkurini va mustaqil fikrlash madaniyatini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, mustaqil fikrlash madaniyatini rivojlantirish asosida talabalarda analitik va alternativ tafakkurni rivojlantirishning samarali mexanizmlarini ishlab chiqish bo'lajak o'qituvchilarni shaxsiy va kasbiy ijtimoiylashtirish texnologiyalarini takomillashtirishni talab etadi.

Yuqoridagi qarashlar, bugungi kunda pedagogik oliy ta'lim muassasalarida tahsil olayotgan talabalar bo'lajak o'qituvchilarda media kompetentlikni rivojlantirishni taqazo etadi. Chunki, o'qituvchilar o'quvchilarga eng so'ngi yangiliklar va ularning mohiyatini tushuntirib berishlari kerak bo'ladi. «Kompetentli» yondoshuvga asoslangan ta'lim tizimida ta'lim beruvchi va ta'lim oluvchining roli ham o'zgaradi. Chunki, «bilimli» yondoshuvda ta'lim beruvchi faol va asosiy ishtirokchi bo'lsa, ta'lim oluvchi esa, sust qabul qiluvchi sifatida ishtirok etadi. «Kompetentli» yondoshuvda esa, ta'lim oluvchi faol ishtirokchiga aylanadi, chunki uning ta'lim olish faoliyati ko'proq mustaqil individual topshiriqlarni bajarish va uning natijasini himoya qilishga, kreativ amaliy mashg'ulotlarda doimiy ravishda savollarga javob berish va individual tadqiqot ishlarini olib borishga qaratilgan bo'ladi. Ta'limda yangi tadqiqot yo'nalishi bo'lgan kompetentli yondoshuvning paydo bo'lishi hamda xorijiy pedagogik va metodik manbalarda «kompetentlik» va «kompetentsiya» toyifalarining paydo bo'lishi natijasida oliy ta'lim muassasalarida ta'lim oluvchilarning kasbiy tayyorgarligi nazariyasi va amaliyotiga keng kirib bordi [3].

Jahon va milliy psixologiya, pedagogika ilmidagi fikrlash madaniyati bilan bog'liq qarashlarga asoslanib, mediasavodxonlik tushunchasiga xos bo'lgan ratsional fikrlash, turli usullarni taqqoslash qobiliyati muammoni hal etishda kam vaqt sarflab ko'p samara beradigan usullarni topa olish orqali aniqlanadi ratsional fikrlash, turli usullarni taqqoslash qobiliyati muammoni hal etishda kam vaqt sarflab ko'p samara beradigan usullarni topa olish orqali aniqlanadi [4].

Pedagogik oliy ta'lim muassasasi talabalarining mediasavodxonligini rivojlantirish uchun, birinchi navbatda, o'qitish metodlarini tanlash (tushuntirish, illyustrativ) talabalarining bilish faoliyatlari xarakteri bo'yicha tasniflash zarur. Bu, o'z navbatida, ularga o'tmishni baholash, kelajakni ko'ra bilish, o'z diqqatini turli

vaziyatlarga to'g'ri yo'naltirish, o'quv va kasbiy vazifalarni maqsadga muvofiq ravishda samarali hal etish imkonini beradi. U yoki bu hodisalar, dalillar, ilmiy qoidalar bo'yicha mulohaza yuritiladigan murakkab va hali tushunilmagan hodisa oldida harakatlanish, yangi va hali bilib ulgurilmagan hodisaga nisbatan topilgan yechimning to'g'riligiga shubhalanish yoki xulosaning aniqligini yuzaga keltiradi.

Hozirda medianing tahlil etilishi natijasida tilimizga kirib kelayotgan tushunchalar, ya'ni mediasavodxonlik, mediata'lim, mediani o'rganish va boshqalar bir-biri bilan bog'liq bo'lsa-da, olimlar ularni mohiyatan bir-biridan farqlashga urinmoqdalar. Fikrimizcha, mediasavodxonlik mediata'limning uzviy bog'liq qismidir. Shu bilan birgalikda uning ko'rinishlari ko'paymoqda. Bugungi kunda mediaaxborotni qabul qilish, saralash, tahlil etish, baholashda mediasavodxonlik tushunchasi bilan birgalikda mediata'lim, mediani o'rganish, mediamadaniyat tushunchalari ham o'ta muhimdir.

Mediasavodxonlikni rivojlantirishni inson umrining davrlariga bo'lib talqin qilsak, bu o'spirinlik, ya'ni talabalik yillariga to'g'ri keladi. Bu davrning yana bir muhim jihati shuki, unda fikrlash jarayoni takomillashadi, mustaqil tarzda o'zligini anglash, muayyan kasb-korni egallash yillariga ham to'g'ri keladi[5]. Yuqorida keltirilgan fikrlardan ko'rinish turibdiki, mediasavodxonlikni rivojlantirishning ijtimoiy ta'minoti talaba shaxsining integrativ pedagogik va ijtimoiy-madaniy komponentidir. U qarashlar vositasida faol o'qitish muhitini yaratadi, sermahsul ijodiy muloqotni ko'zda tutadi.

O'zbekistonda mediata'lim o'z asl ma'nosida aholining mediasavodxonligini oshirish vositasi sifatida qo'llanilmaydi. Oliy ta'lim muasasalarida murabbiylik soatlari doirasida "axborot soat" larining va talabalarga media bilan muloqotda, ularning hayotidagi media mazmunini tushunishda tanqidiy nuqtai nazar bilan qarashga yordam beradi. Mediasavodxon o'quvchi yoki talaba mediamatnlarga baho berishda tanqidiy va tushungan, ommaviy madaniyat bilan munosabatda tanqidiy masofada bo'lishi bilan manipulyatsiyaga qarshilik qilishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Қамбаров М. Талабаларни мустақил фикрлаш маданиятини ривожлантириш: Монография Наманган. – Аржуманд медиа, 2021
2. Н.Муратова, Э. Гризл, Д. Мирзахмедова Журналистикада медиа ва ахборот саводхонлиги: Тошкент: Baktria press, 2019. - 112 б
3. Drapeau Patti. Sparking student creativity (practical ways to promote innovative thinking and problem soving). – Alexandria – Virginia, USA: ASCD, 2014
4. Козырева О.А. Компетентность современного учителя: современная проблема определения понятия Стандарты и мониторинг в образовании. –2004. – № 2. – С.48-51.

5. Kubey, R. (1998). Obstacles to the Development of Media Education in the United States. *Journal of Communication* (Winter), pp.58-69.
6. Мигранова Е.А., Позилова Ш.Х. Касбий педагогик фаолиятга кириш. – Тошкент: Тафаккур бўстони, 2018. – 200 б.
7. Универсальная журналистика: опыт проектного обучения. Учебное пособие под общей редакцией Л. Шестерёнкиной. — Челябинск, 2018.
8. Muratova N. New media audience: psychological aspects and transformation of the social role. *Media, Human, Society in Asia. Korea & Uzbekistan*. Seoul, South Korea, April 21–26, 2019. — P. 107–113
9. Mixailovskiy v.n. Dunyoning ilmiy rasmini shakllantirish va axborotlashtirish. Sankt-Peterburg, 1994, p. 54, 56.
10. Medvedeva E. A ma'lumot madaniyati asoslari (universitetlar uchun kurs dasturi) // *Sotis*, 1994, № 11, p. 59.
11. Sovuq ma Aql psixologiyasi. Tomsk-Moskva, 1997 yil
12. Ershov A. P. Axborotlashtirish: dan kompyuter savodxonligi Talabalar jamiyatning axborot madaniyatiga // *kommunist*, 1988 yil 2-son, p. 82 - 92.
13. Муҳаммад Амин Яҳё. интернетдаги таҳдидлардан химоя. Ёрдамчи ўқув қўлланма. Тошкент, 2016 й.
- 14.Тожиев М., Салахутдинов Р., Баракаев М., Абдалова С. Таълим жараёнида замонавий ахборот технологиялари. Тошкент, 2001 й.
15. Шермухамедов С., Очилдиев А. Маданият ва цивилизация. Фаргона, 2000 й.
- 16.Arzimatova, I. (2019). Art industry development of society and society culture. *Scientific Bulletin of Namangan State University*, 1(1), 129-134.